

ДРАГАН ЈОВАНОВИЋ ДАНИЛОВ

НАСЛЕЂИВАЊЕ РУКОПИСА

Запис о песми „Имаш ли и ти неког коме ћеш се исповедити?“

ИМАШ ЛИ И ТИ НЕКОГ КОМЕ ЋЕШ СЕ ИСПОВЕДИТИ?

Никада нисам посумњао у то да је мучно бити Бог. Јер, ма колико био обожаван и слављен Оченашима, ма колико хваљен да си једини пријатељ и склониште од олује на помолу, мислим да је непрегледна Твоја осама, Свезнајући.

Зато бих Те радо видео неуљуђеног и необријаног како навијаш на каквој фудбалској утакмици. Или заваљеног на летњој тераси, с хладним пивом надохват. А затим, како мокриш у смрдљивом станичном нужнику. Или пркосиш моћницима на власти и њиховим подрепашима.

Зашто бар једном не будеш непослушно дете које ће ућуткати шибом? Што не сиђеш међу људско стадо да осетиш како живот боли? Да видиш како изгледа бити бачен на колена. Да будеш опхрван тугом када ти дете има врућицу, да заплачеш када ти умре отац.

Волео бих да видим Твоје очи погођене љубавном заслепљеношћу и да данас, када више нико није сигуран да живи у Твом врту, погледаш на мене као да си људско биће. Ти, мањи од себе, а већи од ничег,

ако си тако свемоћан, зашто не учиниш да буде добро оно што је прошло?

Како би било да Ти будеш дете Људско као што смо ми деца Божја? Да ми од Тебе, а не Ти од нас, отклањамо жеље неразумне. Да се ми, људи, кајемо што смо Тебе створили, и да на Твоју главу пошаљемо Потоп, иако добро знамо да неће више бити Потопа да нам исприповеда једну дугу причу.

Или, рецимо, како би било да ми будемо сабрани изнутра, а Ти ускомешан, поремећен и замршен? Да Ти прво послушаш нас, а потом себе? Да макар један минут живиш по нама као што се ми трудимо да бивамо по Теби? Да се Ти држиш наших заповести, а не ми Твојих? Да се Ти темељиш у нама и да се из сопствене воље успнеш до воље Човечије?

Нисам часна сестра и не исповедам се покајнички. Зрнце сам прашине и захвалан сам ти што си ми понудио избор да верујем или не верујем у Тебе. И проклетство је божји дар. Грешан сам, знам, а ти ми опрашташ и тако ме кажњаваш, како, усталом, и приличи неком коме Небо служи само као параван.

Ти, Оче, што переш руке у облацима и крепиш нас речју својом у нади да ће душе наше засијати, имаш ли и Ти неког коме ћеш се исповедити? Да ли је све изван Тебе незаконито? Зар ти више није дозлогрдило да будеш горе, тако свезнајући и надмоћан над свима нама? Мудар и недоступан у хладној празнини? Без топле жене која ће Те у постељи обујмити и утонути с Тобом у сан.

* * *

Историја културе није друго до повест древног сукоба и обрачуна рационалистичких и езотеричних ложа. Рационалистичка мисао се са енглеског копна (мислим на Лока) примила у Француској и преко просветитеља освојила европско тло. Позитивизам и егзистенцијализам, два филозофска гледишта у оквиру савремене академске филозофије начинили су праву пошаст. За егзистенцијалисте Бог не постоји, живот који је у суштини бесмислен припада само човеку и човек је одговоран за своје изборе. Позитивистичко

гедиште рачуна с тим да се све може разумети помоћу науке и математике. Обе ове искључиве филозофије потпуно су неупућене у велике духовне истине човечанства. Узгред, чини ми се да није нимало случајно што су идеје просветитељских филозофа пресудно утицале на осниваче Америке (те догматски секуларне супердржаве) Томаса Џеферсона, Томаса Пејна или Бенџамина Франклина.

И егзистенцијалисти и позитивисти презиру митологију, алхемију, окултизам и мистицизам, као што то чине и савремена филозофија и наука. Са својим скученим гедиштима егзистенцијалисти и позитивисти су немоћни да препознају постојање читавог континента мистичног искуства. Претенциозна филозофска спекулација потпуно отуђена од вредности свакодневног живота грози се мистичког искуства зато што оно пркоси чистом уму на свим нивоима. Савремени филозофи и научници, увек хитри да омаловаже религиозне и метафизичке традиције, напросто не разумеју праву природу алхемијског симболизма који оличава духовне трансформације које су могуће у човеку. Отуда иза рационалистичко-просветитељских опсена проналазимо оличење болести и европског растројства.

Треба разликовати егзистенцијалне, крвожилне писце чије писање има физиолошку, органску основу и поособљен израз, и апстрактне, имперсоналне писце који и о најболнијим темама пишу из чистог естетизма. Наравно да сам више наклоњен првима. Артифицијелно има сиренски заводничку снагу којој се треба одупрети. Уметност мора да урони у спиралне вртлоге идентитета и да пронађе топлу плазму постојања. Корен сваке аутентичне књижевности је увек у властитом телу, одакле крећу сви вртлози. Верујем да књижевност увек треба да подсећа на мистичну, озбиљну и вечиту загонетку односа мушкарца и жене.

Али далеко од тога да је мистичко искуство тек пуки антрополошки феномен. Чим позитивисти и просветитељи чистог ума покушају да својим гласовитим, чистим разумом пренебрегну подсвест и сан, они им се као силе немерљиве поново наметну. Езотеријска веровања увек надмаше просветитељску догму и волтеровски рационализам. Пuteви мистицизма и магије увек победе путеве гносе. Над-ирационалност увек разбије тврђаву рационалности. Интуиција победи интелект зато што је интуиција у исти мах и знање и живот. Сам живот је ирационалан и нема те естетичке и социјалне теорије, нити какве друге дисциплине која би га могла субрационализовати. Отуда је сасвим природно што се у доба владавине чистог ума јављају весници и визионари попут Де Сада, Рембоа, Лотреамона, Булгакова, Артоа, или сликара Чиурлиониса и Арнолда Беклина који терају демоне просветитељског мишљења, доказујући колико је ирационално уграђено у сам *код*

људске судбине, и доводећи у питање наметнуту заблуду да је про-светљеном разуму све докучиво. Они су својом медијумском ин-телигенцијом спознали да се иза рационалистичког хелиоцентри-зма крије мрак. Највећи романи светске књижевности зачети су у гнезду ирационалног. Они дубоко залазе у тамне слојеве психе, где царује опседнутост ђаволом и паклом.

* * *

Не верујем у поезији у револуције преко ноћи. Немам у себи реформаторских тежњи. Нисам иконокласт. Код мене је раније било доста естетизма, артифицијелности, скривених и отворених цитата, разговора с другим песницима. Туђе је увек подстицај да се искаже властито. Од других песника нам долази „даљинско гре-јање”, да употребим израз Елизабет Бишоп. Поезија је крв у дослов-ном смислу, она ради на срчани погон. Велики древни песници који су ме грејали су, по природи ствари, апсолутни даваоци крви. Понекад пођем од решења или стиха неког другог песника. Кажем од стиха или решења, али никако од туђег искуства. Никада нисам хтео да бришем трагове својих лектира. Увек сам у процесу само-прочишћавања. Добар укус временом постаје заморан. Зато у ста-ромодне хијерархијске структуре ваља убацити мало Африке, ерос прекорачења. Ако нема ероса прекорачења, онда си неизбежно усхићеник, механички подражавалац, пуко песничко зазјавало које се задовољава нечим компензацијским.

* * *

Тек кад сам се окренуо пресном животном реалитету, мислим да сам пронашао себе као песника. Сваком човеку дође час када се сучи са сопственом чамотињом и бесмислом, а то су биолошке ситуације. Настојим да неуротизујем свог читаоца, да му пружим отровну утеху. Писање је начин да се отвори наша најдубља субјек-тивност и глад инстинкта. Песма показује да се не можемо одбра-нити од снова, кошмара, осамљености и еротских халуцинација. Поезија по мом поимању и осведочењу мора да буде драматична, да носи потенцијал вртлога. Песма треба да одаје вртложење, егзи-стенцијалну потресеност. Поезија која није драматична је неодго-ворна.

Не постоји аутентична непрекинутост, све се мења. Где је текст, ту је и сећање. Цео свет није друго до текст, текстуални ланац с којим се рвемо, у овом раз-душевљеном свету. Настојим да се ме-морији обраћам на један магијски начин. Мој идентитет храни се

текстовима, знањем о Писму. За песника текстуална линија порекла неупоредиво је важнија од крвне. Писање песме чини низ срећних понесености. Написати песму то значи изаћи из жалосног, свакодневног напева малодушности и запутити се у дубока биолошка изворишта. Бити у сталном дијалогу са унутрашњом и спољном стварношћу. Свака песма опстоји на издржљивости речи. Песма ми пружа легалан простор да иживим моје богато унутрашње варварство. Белина папира постоји зато да би незамисливе жеље биле испуњене. Све моје жеље и песме обједињује дух сродства, страсти и радости. Радост писања песме је понорна радост. Глад је оно што нам омогућава да растемо даље у поезији. Поезија, то је врело знање.

* * *

Пишем из чисте безинтересне радости и понесености. Као и вера, писање поезије је акт слободе. Нема те историјске нужности која вас може присилити да верујете или пишете. Не умем да пишем у стању богобојажљиве каталексије, али мислим да је немогуће не бити верујући човек, да је немогуће бити нихилиста, јер и нихилиста у нешто верује – у нихилизам, у ништа. Питање које ме опсесивно опседа јесте како Бог може да допусти толико зла. Песма „Имаш ли и ти неког коме ћеш се исповедити?“ настала је из моје фасцинације теолошким проблемима. Она говори о неповерењу у божанску наклоност. О тој оштрој супротности између човека и Бога. Песма, свакако, има полемички аспект, али се њено значење ту не исцрпљује. Она је настала под заиста јаким напоном. Притисак размишљања о овој теми био је толики да сам морао да је развијем у песничкој форми.

Фихте је, рецимо, тврдио, и то с правом, да се егзистенција Бога не може изводити из постојања света. Он се пита шта би остало од Бога када би свет нестао. Тек, за мене је неприхватљива прича о добром и праведном Богу. Мислим да је Бог изван сваке логике. После стварања света Бог је ванлогична појава која нема циљ. Створивши свет, Бог га се ослободио и постао немислеће и незаинтересовано биће које пребива у хармонији и вечном спокоју. Казимир Маљевич пише: „Бог је мир, мир је савршенство, све је достигнуто, изградња светова је завршена, успостављено је кретање у вечности. Његова стваралачка мисао се креће, он сам је ослобођен од безумља јер више не ствара и Васељена се, попут безумног мозга, креће у вртлогу, не полажући себи рачуна куда и зашто. Дакле, Васељена је безумље ослобођено Бога који је побегао у мир.” А Ангелус Силезиус, немачки средњовековни хришћански мистик,

изједначава онтолошки статус Бога са ништавилком: „Бог је безгласно ништа: има га свуда и нигде.”

„Имаш ли и ти неког коме ћеш се исповедити?” је, заправо, песма о висини и пустоши, о томе да се човек никада не може ослободити безумља, да не може достићи савршенство и постати Бог који се повукао у свој мир. Јер, што је већа висина и пустош је већа. Ову песму написао сам одоздо, јер поезија се и пише одоздо, а не с пиједестала. Сматрам да песник треба да изађе у стварни свет и да тај свет јасно и тачно види језиком, својим личним писмом. Песма „Имаш ли и ти неког коме ћеш се исповедити?”, која је у јавности изазвала доста контроверзи, јесте антимиит. Такву врсту антимиита насликао је пре неколико деценија мој најомиљенији сликар Макс Ернст. Он је, наиме, Мадону видео у улози обичне мајке која своје дете – малог, злочестог Исуса – кажњава по голој стражњици. За тадашњу пуританску Европу Ернстова слика представљала је скандал. И мене је, као и Макса Ернста, занимало да покушам да пронађем једну нову форму песничког сведочења и да ствари доведем у контрастну ситуацију. Да дедивинизујем један мит и проговорим о конфликту људског и божанског у данашњем човеку. Покушао сам да будем драматург и да Богу дам набој људских страсти.

Моја песма „Имаш ли и ти неког коме ћеш се исповедити?” представља реакцију на упреподобљене наративе религиозних замлата у којима тупаве егзегете траже лажне егзегетске смислове. Ова жестока препирка с Богом говори о богоостављености, о мом вишефреквентном односу према Богу који само једним делом потиче од секуларне лозе коју је зачео Ниче. Уосталом, присетимо се, последње Исусове речи биле су: „Боже мој, Боже мој, зашто си ме оставио?” Моја песма се бави питањем како помирити постојање „свемогућег и предоброг Бога” са злом и патњом света. Отуда, моја песма је протест против лажних и ропских идеја о Богу. Дубоко се слажем са оним што каже Јулија Кристева: „Захтев да Бог буде свемоћно средство за умирење болова представља једну врсту nihilizma.” Подсетићу и на речи Луиса Буњуела: „Хвала ти, Боже, што сам атеиста.” Дакле, ја не поричем божанску природу човека, јер свако људско биће је божанско. Ја само не верујем у божанску трансцендентност, у схватање да је Бог добронамерни делилац милосрђа. Уосталом, зар се учење хеленских филозофа није држало на томе да свет не ваља једнако као и Бог који га је створио, те да из света треба бежати и створити нови.

Сигуран сам да између песме и аутопоетичког уверења песника постоји дубока и сложена веза. Када сам написао песму „Имаш ли и ти неког коме ћеш се исповедити?” у свести ми се отворио

пропланак, неке ствари су ми се рашчистиле, све је наједном постало растрежњујуће. Схватио сам да песму треба ослободити од свега што јој је надређено. Мој разлог да напишем песму „Имаш ли и ти неког коме ћеш се исповедити?” није сумња у постојање Бога, већ је мој порив преваходно песнички и, ако дозволите, филозофски. За оног ко то уме да види и ко није догматична религиозна замлата окована у својој цркви, песма „Имаш ли и ти неког коме ћеш се исповедити?” је молитвена. Пишући ову песму ја сам заправо постао саговорник божанског. Уз све дужно поштовање, Богу понекад ваља дрско рећи да нас остави на миру.

* * *

Песме су сурове индискреције. Писање поезије јесте замена за неостварену комуникацију с другима. Поезија је зато тајанствени облик љубави. Мој идеал је да у свом раду спојим и измирим словенску дионизијску фурију и германску посвећеност послу. Зато данас песме непрекидно дорађујем и преправљам све док не осетим да су живе. То се чудо, дабоме, ретко догоди. Но, песма која је неизбежна, сама проговори. А мој идеал у поезији јесте поетски текст као магијско спиритуализовање живота. Песма која ће бити жива као куцање људског срца. Песма која ће се наставити у стварности као нешто живо. Песник у своју песму улаже читаву своју душевност, а песма му као ехо враћа оно што није ни слутио да постоји. Добре, живе песме путују кроз време. Само опасно интелигентни људи могу написати велику поезију. Само много љубави и туге или озарења може да узнесе једно биће до велике поезије која има општу вредност. Као ни у животу, ни у поезији нема стајаћег тренутка. Поезија је за мене облик мистичног искуства, призма кроз коју се може изразити непролазна лепота и тако посредовати скоро нови вид религиозности. Поезија не замењује живот, већ га оповргава и преображава. Писање поезије није игра, већ озбиљан избор и спасоносно застрањивање. То је за мене префињени облик саучешћа. Поезија треба да изрази топлину која нас чини људима, онај сјај који „није од овог света”. Она преосвештава овај вегетативно-анимално-социјални свет. Она је танка нит између жеље и смрти. Свака песма је облик опроштаја са животом. За мене, поезија је највиши степен припреме за одлазак са овог света.